

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

БАЛАХ ОЛЕКСАНДР ВЯЧЕСЛАВОВИЧ

УДК 342.9:347.965

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ
ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ АДВОКАТОМ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2025

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки

Дрозд Олексій Юрійович,

Бюро економічної безпеки України,

керівник Департаменту організаційного забезпечення діяльності

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Моргунов Олександр Анатолійович,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

ректор

доктор юридичних наук, професор

Калатур Максим Васильович,

Громадська організація «Академія адміністративно-правових наук»,

провідний науковий співробітник

Захист відбудеться «17» вересня 2025 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «15» серпня 2025 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ксенія КУРКОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Конституційний принцип верховенства права є базовим орієнтиром, що визначає гуманний та справедливий характер суспільних відносин. У сучасних умовах верховенство права також є критерієм легітимності будь-яких дій суб'єктів права. Адвокати, як суб'єкти права, трансформують концептуальний принцип верховенства права у практичний механізм захисту прав та свобод особи. При цьому саме в адміністративних правовідносинах найбільш безпосередньо стикаються інтереси громадянина та публічної влади. Відповідний адміністративно-правовий механізм захисту прав і свобод людини виступає основою взаємодії держави й суспільства, гарантує індивідуальну безпеку, забезпечує стабільність правопорядку та сприяє розвитку демократичної культури.

В умовах війни в Україні особливо загострюється питання забезпечення прав і свобод людини, адже надзвичайні обставини обумовлюють посилення заходів національної безпеки, контролю, обмеження окремих прав. Війна трансформувала правозахисну діяльність, адже через зростання кількості спорів, пов'язаних із мобілізацією, соціальними гарантіями військовослужбовців, правами внутрішньо переміщених осіб, доступом до адміністративних послуг в умовах воєнного стану, адвокати повинні максимально ефективно захищати права та свободи громадян, формуючи сталу практику правозастосування. Крім того, адвокатська діяльність у сфері адміністративного права виконує важливу інтеграційну функцію поєднання національних норм із міжнародними стандартами захисту прав людини. Використання адвокатами практики Європейського суду з прав людини, норм міжнародного гуманітарного права та конвенційних механізмів зміцнює позиції нашої держави як правової демократії.

Окрім війни, слід визначити, що право є динамічною системою, тому в умовах розвитку цифрових технологій, адвокати часто виступають першими, хто апробує новітні процесуальні докази, адаптуючи захист прав людини до реалій цифрової приватності. Сучасний захист прав і свобод людини, в адміністративно-правовій доктрині, вимагає врахування викликів, пов'язаних із масовим збором персональних даних, алгоритмічним управлінням, використанням штучного інтелекту та транснаціональним характером цифрових сервісів. Для української моделі адміністративного регулювання необхідно забезпечити максимальний баланс між національною безпекою та індивідуальними свободами, адже технології можуть бути використані як інструмент захисту, так і як засіб обмеження прав. Завдання адвокатів полягає в тому, щоб за допомогою адміністративно-правових механізмів забезпечити пропорційність таких обмежень, зберігаючи пріоритет прав людини навіть у сфері кібербезпеки чи протидії інформаційним загрозам.

Тому, суспільні відносини щодо функціонування адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом в Україні трансформуються до умов війни, цифрової епохи та глобальних викликів, що є складним та комплексним процесом, необхідним для подальшого сталого розвитку України з сильними інституціями, зокрема, адвокатурою.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Проблематика адміністративно-правового захисту прав і свобод людини адвокатами в Україні стала ключовою у сучасних дослідженнях С. Вилкова «Адміністративно-правові засади організації надання адвокатами безоплатної правової допомоги» (2019), А. Броди «Правова допомога адвоката в адміністративному процесі» (2019), О. Фазекош «Адміністративно-правові засади захисту прав і свобод осіб адвокатами в Україні» (2018), Д. Сакун «Адміністративно-правові гарантії надання безоплатної правової допомоги адвокатами» (2020), П. Валко «Адвокат як суб'єкт надання безоплатної вторинної правової допомоги в адміністративному судочинстві України» (2020).

Окрім того, новітні наукові пошуки у сфері діяльності адвокатів як суб'єктів захисту прав і свобод людини в Україні здійснили також такі вчені як: І. Адамова, Є. Бережна, І. Боса, С. Веснін, В. Войцешук, І. Габані, В. Гвоздй, Є. Гетьман, І. Гловацький, М. Григор'єв, О. Джафарова, О. Дрозд, Є. Дуліба, М. Єфіменко, В. Заборовський, Ю. Загуменна, А. Захаров, А. Зуєва, М. Калатур, О. Коваль, А. Комар, В. Курило, К. Куркова, А. Манжула, С. Маркін, Г. Медвідчук, Н. Меєрович, О. Моргунов, Е. Наджафлі, В. Нікітченко, І. Орловська, М. Погорецький, Т. Положенцева, Д. Решетка, В. Святоцька, Л. Слива, Є. Соболь, Л. Сорока, І. Файнгольд, Д. Фіолевський, С. Фурса, Р. Шаповал, В. Шевчук, О. Шира, Є. Шкребець, О. Яновська та інші.

При цьому необхідність забезпечення стабільності правопорядку та розвитку демократичної культури, навіть у найскладніших історичних обставинах України, підкреслює важливість функціонування окремих інституцій держави, зокрема, адвокатури, роль якої набуває нових ознак щодо реалізації адміністративно-правового механізму захисту прав та свобод людини.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота узгоджується з положеннями Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ратифікованої Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 р. № 119/2021, Цілями сталого розвитку України на період до 2030 року, затвердженими Указом Президента 30 вересня 2019 р. № 722/2019, Стратегії розвитку Національної асоціації адвокатів України на 2021-2025 роки, затвердженої Радою адвокатів України від 2 липня 2021 р. № 38. Положення роботи спрямовані на реалізацію плану науково-дослідницької роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. Мета роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу теоретичних підходів до розуміння адміністративно-правового механізму, норм чинного національного та міжнародного законодавства у сфері захисту прав людини, та професійної практики адвокатів, визначити, охарактеризувати та оптимізувати адміністративно-правовий механізм захисту прав і свобод людини адвокатом в Україні.

Для виконання сформованої мети заплановано розв'язати наступні завдання:

- розкрити права і свободи людини, як об’єкт адміністративно-правового захисту;
- розкрити адміністративно-правовий механізм захисту прав і свобод людини адвокатом;
- визначити публічно-правовий статус адвоката як суб’єкта захисту прав і свобод людини;
- визначити основні складові нормативно-правового забезпечення захисту прав і свобод людини адвокатом в Україні;
- з’ясувати специфіку адміністративного оскарження як форми захисту прав і свобод людини за участі адвоката;
- розкрити сутність судового оскарження рішень, дій або бездіяльності органів публічної адміністрації за участі адвоката;
- визначити інші адміністративно-правові засоби захисту прав і свобод людини, що застосовуються адвокатом;
- виділити напрямки вдосконалення критеріїв ефективності адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом в Україні;
- сформулювати напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання механізму захисту прав людини адвокатом в Україні.

Об’єктом дослідження є суспільні відносини щодо функціонування адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий механізм захисту прав і свобод людини адвокатом.

Методи дослідження. У роботі комплексно застосовано сукупність загальних та спеціально-юридичних методів наукового пізнання. *Системний* підхід та метод *діалектики* дозволили визначити права і свободи людини як об’єкт адміністративно-правового захисту (підрозділ 1.1). *Логічний* метод використовувався для аналізу теоретичних підходів до розуміння адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом (підрозділ 1.2). Публічно-правовий статус адвокат як суб’єкта захисту прав і свобод людини розглянуто завдяки *функціональному* методу (підрозділ 1.3).

Нормативно-правові акти, які регулюють питання захисту прав і свобод людини адвокатом розкриті завдяки *формально-юридичному* методу (підрозділ 1.3, розділи 2, 3). Адміністративне оскарження, судове оскарження та адміністративно-правові засоби захисту прав і свобод людини, що застосовуються адвокатом проаналізовано за допомогою *системно-структурного* методу (розділ 2). Метод *правового прогнозування* дав можливість виділити сучасні тенденції вдосконалення адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом (розділ 3).

Емпірична база дослідження побудована завдяки аналізу практики професійної діяльності адвокатів як суб’єктів захисту прав і свобод людини, судової практики та практики Європейського суду з прав людини, офіційної статистики оскарження рішень, дій або бездіяльності органів публічної адміністрації за участі адвоката.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є новітнім дослідженням щодо формування характеристики та напрямків адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом, в результаті якого виділено сучасні тенденції вдосконалення адміністративно-правового регулювання захисту прав і свобод людини адвокатом в Україні, зокрема:

уперше:

- в умовах новітнього трансформаційного розвитку вітчизняної юридичної науки структуровано основні теоретичні підходи щодо розуміння адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом, що включають системно-структурний, інституційний, функціональний, процесуальний та правозахисний підходи, що сукупно формують різні змістовно-аналітичні зміни практичної діяльності адвоката щодо захисту прав і свобод людини;

- розкрито публічно-правовий статус адвокат як спеціалізованого публічного агента захисту прав і свобод людини, який виконує функції забезпечення доступу до правосуддя та захисту прав і свобод людини у публічних адміністративних процесах, що обумовлює необхідність сучасної формалізації гарантій незалежності адвоката у відносинах з органами публічної влади та розширення повноважень у адміністративних процедурах для підвищення ефективності адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини та посилення ролі адвокатури як гаранта верховенства права в Україні;

- запропоновано комплексний підхід до формування системи критеріїв ефективності адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом в Україні, що включає законність та легітимність захисної адвокатської діяльності, процесуально-організаційні, результативні, професійні, соціально-превентивні критерії та критерій пропорційності для забезпечення оптимального балансу між приватним і публічним інтересом;

удосконалено:

- змістову природу адміністративно-правового захисту прав і свобод людини, що визначає ціннісну орієнтацію усієї системи публічного управління, та здійснюється в межах публічно-правових відносин з метою відновлення, забезпечення або реалізації прав і свобод людини шляхом застосування заходів адміністративно-правового характеру, ініційованих як самою особою, так і її представником (зокрема, адвокатом), у взаємодії з органами публічної адміністрації, їх посадовими особами або в порядку адміністративного судочинства;

- теоретичне розуміння адміністративного оскарження як форми захисту прав і свобод людини за участі адвоката, що є спеціально встановленою законом процедурою перегляду і перевірки законності та обґрунтованості рішень, дій або бездіяльності органів публічної влади, що стосуються прав і свобод фізичних або юридичних осіб, що покликана забезпечити ефективний механізм захисту громадян від порушень з боку державних органів, шляхом надання можливості адвокату звертатися із відповідними скаргами для усунення таких порушень до вищих адміністративних інстанцій або спеціалізованих органів;

- роль адвоката у процесі судового оскарження рішень, дій або бездіяльності органів публічної адміністрації, який виступає представником та гарантом

забезпечення змагального, справедливого судового розгляду з належним застосуванням норм матеріального та процесуального права, а також формує юридичну позицію заявника, розробляє правову аргументацію, здійснює оцінку доказів, та виконує важливу комунікативну функцію між судом і особою, яка оскаржує дії чи рішення органу публічної адміністрації;

– практичне розуміння медіації як адміністративно-правового засобу захисту прав і свобод людини за участі адвоката, що є можливістю альтернативного вирішення конфлікту із використанням гнучкого, індивідуалізованого та швидкого способу врегулювання спору шляхом конструктивного діалогу та досягненню взаємоприйнятних рішень, які відповідають потребам ефективного правового захисту;

отримали подальшого розвитку:

– результати аналізу нормативно-правових актів, які регулюють питання захисту прав і свобод людини адвокатом в Україні щодо забезпечення максимальної ефективності адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини за участі адвоката шляхом системного удосконалення нормативно-правової бази, організаційного-правового підвищення рівня правосвідомості та професійної компетентності адвокатів у практичній діяльності, та адаптації українського законодавства до міжнародних стандартів для забезпечення відповідності національної правової системи загальносвітовим критеріям захисту прав і свобод особи;

– напрямки вдосконалення адміністративно-правового регулювання механізму захисту прав людини адвокатом в Україні щодо забезпечення прав людини у сферах соціального захисту та компенсацій шляхом введення механізму адміністративного медіатора-адвоката, який представляє інтереси постраждалих від війни осіб у питаннях компенсацій, відшкодування майна та соціальних виплат, та створення адвокатських центрів безоплатної допомоги у регіонах, наближених до зони бойових дій, для швидкого реагування на адміністративні порушення прав людини.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що результати дослідження можуть бути спрямовані та використані в таких сферах:

– *науково-дослідній роботі* – щодо проведення подальших науково-методологічних досліджень у сфері реалізації адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *законотворчій сфері* – для вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері захисту прав людини адвокатом в Україні;

– *правозастосовній діяльності* – для оптимізації та покращення ефективності професійної діяльності адвокатів у сфері захисту прав і свобод людини;

– *освітньому процесі* – щодо підготовки методичних матеріалів, навчальних посібників, підручників для викладання навчальної дисципліни «Актуальні проблеми теорії адміністративного права», організації адвокатами освітньо-просвітницьких заходів у сфері захисту прав людини (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено та обговорено на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики» (м. Київ, 21–22 лютого 2022 р.), «Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 7–8 лютого 2024 р.), «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі» (м. Київ, 18–19 лютого 2025 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 196 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 170 найменувань на 19 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано значущість обраної теми, її зв'язок з науковими програмами, планами, темами та грантами, розкрито мету та завдання роботи, визначено об'єкт і предмет, визначено методологію дослідження, сформовано наукову новизну та виділено практичне значення отриманих результатів, визначено інформацію про апробацію матеріалів дослідження, розкрито структуру та загальний обсяг роботи.

Розділ 1 «Загальна характеристика адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом» містить чотири підрозділи, які визначають сутність захисту прав людини та місце в цій площині адвоката як спеціального суб'єкта.

У *підрозділі 1.1 «Права і свободи людини як об'єкт адміністративно-правового захисту»* розкрито зміст прав та свобод людини як основної цінності правового регулювання та захисту.

Визначено, що права і свободи людини – це гарантовані та визнані національним і міжнародним правом природні та невід'ємні можливості особи, які визначають її правовий статус, забезпечують умови для вільного розвитку, самореалізації та захищеності від неправомірного втручання з боку органів публічної влади, і виступають об'єктом особливого адміністративно-правового захисту в демократичній правовій державі.

До ключових ознак прав і свобод людини віднесено наступні: 1) природний і невід'ємний характер, оскільки права людини існують незалежно від державного визнання та належать кожній особі від народження; 2) універсальність, адже права і свободи поширюються на всіх без винятку осіб, незалежно від їхніх юридичних чи соціальних характеристик. 3) юридична гарантованість, яка полягає в закріпленні в Конституції України, міжнародно-правових актах і в національному законодавстві; 4) охоронюваність з боку держави, оскільки саме держава зобов'язана не лише утримуватися від порушення прав, а й активно забезпечувати їх реалізацію та захист; 5) є об'єктом адміністративно-правового захисту, оскільки у сфері публічного управління особливого значення набуває можливість особи захистити свої права саме

від протиправних дій або бездіяльності органів державної влади, посадових осіб, що відбувається переважно в адміністративно-правовій площині.

Акцентовано увагу, що саме адміністративна сфера найчастіше пов'язана з реалізацією владних повноважень щодо особи, що, водночас, створює ризики для порушення її публічних суб'єктивних прав. У цьому зв'язку, адміністративно-правовий захист постає як необхідний інструмент відновлення балансу між владними інтересами держави та правовими інтересами особи. Відповідно, права і свободи людини визначають обсяг легітимності діяльності публічної влади та потребують належного публічно-правового захисту, що реалізується, в тому числі, адвокатами для ефективного представництва інтересів особи перед публічною адміністрацією, подання скарг, звернень, участь у процедурах адміністративного судочинства та використання інших механізмів правового впливу на суспільні відносини.

У підрозділі 1.2 *«Теоретичні підходи до розуміння адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом»* з'ясовано новітнє наукове трактування аналізованого механізму.

Визначено, що у структурі адміністративно-правового механізму адвокат виконує ключову функцію - представництва та захисту інтересів особи під час взаємодії з органами публічної адміністрації, включаючи процедури досудового адміністративного оскарження, участь у провадженнях щодо захисту прав у сфері публічного управління, а також у межах адміністративного судочинства. Діяльність адвоката сприяє ефективному поновленню прав особи, реалізації превентивної, компенсаторної та право-забезпечувальної функцій в системі публічного управління.

Стверджується, що у науковій доктрині існує низка теоретичних підходів до тлумачення сутності адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини, зокрема за участю адвоката. Розкрито, що системно-структурний підхід розуміння адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом розглядає адміністративно-правовий механізм як цілісну й внутрішньо взаємопов'язану систему елементів, що спільно функціонують з метою забезпечення правового захисту особи, в межах якого особлива увага приділяється структурним компонентам механізму: нормам адміністративного права, інституціям публічної влади, процесуальним формам захисту, способам впливу на суб'єктів владних повноважень, а також ролі адвоката як професійного суб'єкта, що забезпечує ефективну реалізацію цього механізму.

Визначено, що інституційний підхід розуміння адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом фокусується на аналізі механізму крізь призму діяльності суб'єктів, уповноважених реалізовувати захист прав і свобод людини, згідно з яким, механізм розглядається як сукупність інституцій (органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, омбудсмена, адміністративних судів, адвокатури), що мають відповідні повноваження у сфері захисту прав людини.

Розкрито, що функціональний підхід інтерпретує адміністративно-правовий механізм через призму його практичної спрямованості та цільового призначення, в центрі уваги якого знаходяться функції, що виконує механізм у процесі захисту прав – охоронна, компенсаторна, превентивна, контрольна, право-забезпечувальна.

Акцентовано, що процесуальний підхід зосереджується на процедурних аспектах реалізації механізму захисту, акцентуючи увагу на формалізованих адміністративних процедурах, які дозволяють особі відстоювати свої права. До таких процедур належать: подання адміністративних скарг, участь у адміністративному провадженні, подання адміністративного позову, судовий розгляд справи в адміністративному суді тощо. У цьому контексті, адвокат виступає як процесуальний представник, який діє відповідно до норм адміністративного процесуального права, використовуючи надані законом інструменти для захисту інтересів особи.

Розкрито, що правозахисний підхід формулює розуміння адміністративно-правового механізму крізь призму верховенства права, пріоритету прав і свобод особи та ключової ролі адвоката як інституційного гаранта прав людини в демократичній правовій державі.

У підрозділі 1.3 *«Публічно-правовий статус адвокат як суб'єкта захисту прав і свобод людини»* сформовано авторський підхід до розуміння становища адвоката у сфері захисту прав та свобод людини.

Теоретичне розуміння природи публічно-правового статусу, що має комплексний характер і виконує функцію регулювання взаємовідносин між суб'єктами публічної влади та особами, що перебувають у сфері їхнього управлінського впливу, оскільки містить у собі права, відповідні обов'язки та правові гарантії, які забезпечують баланс інтересів і верховенство права у суспільстві, а тому саме через призму публічно-правового статусу реалізується основний принцип правової держави – взаємодія держави й особи на засадах законності, прозорості та відповідальності.

Зазначено, що публічно-правовий статус адвоката характеризується дуалістичною природою – з одного боку, адвокат є самостійним учасником правової системи, що не входить до апарату державної влади, а з іншого – виконує важливу суспільно значущу функцію захисту прав людини, що є невід'ємною складовою правової держави, а відтак забезпечує адвокату права на професійну діяльність і правову автономію, накладає відповідні обов'язки, передбачає гарантії незалежності, захисту від неправомірного втручання, а також визначає етичні та правові межі, що забезпечують ефективність адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини.

У підрозділі 1.4 *«Нормативно-правові акти, які регулюють питання захисту прав і свобод людини адвокатом»* розкрито нормативне забезпечення аналізованої сфери.

Визначено, що основу нормативно-правового регулювання захисту прав і свобод людини адвокатом в Україні складають конституційні та спеціальні законодавчі акти, які визначають загальні принципи функціонування інституту адвокатури та конкретні механізми діяльності адвокатури в адміністративно-правовому полі.

Розкрито, що нормативно-правове забезпечення захисту прав і свобод людини адвокатом становить комплексний і багаторівневий механізм, що базується на взаємодії конституційних гарантій, спеціального законодавства, процесуальних норм, підзаконних актів та міжнародно-правових стандартів. Така багатогранність

нормативної бази забезпечує формальне закріплення права особи на професійну правову допомогу та створює реальні умови для її ефективної реалізації в адміністративному просторі.

Підкреслено, що практична реалізація правових норм значною мірою залежить від належного застосування підзаконних нормативних актів, які конкретизують та деталізують процедурні аспекти адвокатської діяльності, визначають строки, форми подання документів та механізми комунікації з публічними та приватними структурами.

Підкреслено, що у сучасних умовах правозахисна діяльність адвоката не може бути ефективною без інтеграції національного законодавства з міжнародними стандартами і рекомендаціями, які формують європейські та світові практики у сфері захисту прав людини. Роль нормативно-правових актів у цьому контексті полягає також у гармонізації вітчизняного законодавства з міжнародними зобов'язаннями України, що дає можливість забезпечити високий рівень правового захисту та підвищити довіру громадськості до інституту адвокатури і правосуддя загалом.

Розділ 2 «Напрямки адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом» містить три підрозділи, у яких визначено процесуальні та практичні особливості реалізації адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом.

У підрозділі 2.1 *«Адміністративне оскарження як форма захисту прав і свобод людини за участі адвоката»* виділено процесуальні характеристики оскарження як основної форми захисту прав та свобод людини адвокатом.

Визначено, що адміністративне оскарження слугує одним із елементів системи стримувань і противаг у публічній адміністрації, спрямованих на утвердження законності та забезпечення публічної відповідальності. Адміністративне оскарження відзначається доступністю, оперативністю та здатністю забезпечити захист прав без звернення до суду, що робить його важливим інструментом у системі адміністративно-правового захисту прав і свобод людини. Участь у цьому процесі адвоката є гарантією дотримання принципів справедливості та рівності сторін, підвищуючи якість і результативність захисту.

Розкрито, що адміністративне оскарження виступає одним із найважливіших інструментів захисту прав і свобод людини в публічно-правових відносинах, забезпечує можливість швидкого реагування на порушення прав, здійснених у формі неправомірних рішень, дій або бездіяльності органів публічної адміністрації, та передбачає спеціалізовану процедуру, підвищуючи доступність захисту для осіб, які зазнали порушень. Характерною ознакою адміністративного оскарження виділено публічно-правовий характер, що полягає у контролі за діяльністю органів влади з метою забезпечення законності та правомірності їх рішень.

Виділено проблеми, які ускладнюють ефективне застосування адміністративного оскарження як форми захисту прав і свобод людини: 1) законодавчі норми часто містять неузгодженості та прогалини, що створює правову невизначеність і різне тлумачення правил, що може призводити до неоднакового застосування адміністративних процедур, що підриває довіру громадян до інституту адміністративного оскарження та знижує його ефективність; 2) значною

проблемою залишається обмежений доступ до безоплатної правової допомоги під час адміністративного оскарження, що в свою чергу, для багатьох осіб, особливо соціально вразливих категорій створює суттєвий бар'єр у реалізації права на захист. Недосконалість нормативної бази щодо гарантій адвокатської підтримки у таких справах зменшує можливості для всебічного та професійного супроводу адміністративних скарг, що впливає на кінцевий результат; 3) низький рівень правової обізнаності населення щодо процедури адміністративного оскарження, що разом із бюрократичними перешкодами формує додаткові складнощі для заявників, а тому для подолання цих проблем необхідні комплексні законодавчі зміни, які б забезпечили чіткі та єдині стандарти процедури, розширили права на адвокатську підтримку, а також посилили інформаційно-просвітницьку діяльність, щоб адміністративне оскарження могло стати справді доступним і дієвим механізмом захисту прав і свобод людини.

У підрозділі 2.2 *«Судове оскарження рішень, дій або бездіяльності органів публічної адміністрації за участі адвоката»* розкрито особливості судового оскарження у сфері діяльності органів публічної адміністрації за участі адвоката.

Встановлено, що процедура судового оскарження в адміністративному судочинстві ґрунтується на принципах верховенства права, змагальності, рівності сторін, об'єктивної істини, пропорційності, незалежності суду та доступу до правосуддя.

Стверджується, що адвокатська участь посилює інституційний рівень захисту прав і свобод, допомагає суду повніше дослідити обставини справи та адекватно застосувати норму права, а сам принцип справедливості, як матеріальна категорія, у судовому оскарженні набуває реального наповнення саме через адвокатське втручання, що трансформує формальну правову процедуру в ефективний інструмент захисту людини в публічно-правових відносинах.

Розкрито, що однією з ключових проблем реалізації судового оскарження є неоднозначність у тлумаченні понять «рішення», «дія» та «бездіяльність» суб'єкта владних повноважень, які можуть бути предметом оскарження, що ускладнює як процес складання адміністративного позову, подальший розгляд справи в суді та призводить до неоднакової судової практики, створюючи правову невизначеність.

Акцентовано увагу на питанні доступу до правосуддя в адміністративному судочинстві для вразливих груп населення, особливо у випадках, коли участь адвоката є необхідною, але фінансово недоступною, адже фактичний доступ до фахового адвоката через державну систему є обмеженим, що також піднімає проблему реалізації права на ефективний захист, яке втрачає зміст без можливості отримати кваліфікованої правової допомоги.

Звернута увага на недостатньому нормативному регулюванні окремих процесуальних інструментів, зокрема, на рівні Кодексу адміністративного судочинства України обмежено закріплено можливість досудового врегулювання спору або трансформації адміністративного позову в інший вид провадження (наприклад, у разі виявлення підсудності загальним судам).

У підрозділі 2.3 *«Інші адміністративно-правові засоби захисту прав і свобод людини, що застосовуються адвокатом»* проаналізовано особливості здійснення

іншого інструментарію адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом.

Визначено, що адвокатські запити є одним із базових засобів у процесі адміністративно-правового захисту прав і свобод людини, адже представляють собою офіційне звернення до органів публічної влади чи посадових осіб з метою отримання інформації, документів або роз'яснень, необхідних для повного та об'єктивного захисту інтересів клієнта. Основною перевагою адвокатських запитів виділено можливість виступати як превентивний механізм контролю за діяльністю публічних органів для своєчасного отримання необхідної інформації, виявлення порушень прав і запобігання їхньому повторенню. Адвокатські запити сприяють підвищенню прозорості та підзвітності влади, стимулюють органи державної влади до законного та добросовісного виконання своїх функцій.

Розкрито, що медіація в адміністративно-правовому контексті виступає як альтернативний спосіб вирішення спорів, що виникають у процесі захисту прав і свобод людини, яка передбачає добровільне, конфіденційне врегулювання суперечностей за участі нейтрального посередника – медіатора, який сприяє досягненню згоди між сторонами. Адвокат у процесі медіації відіграє ключову роль як представник інтересів клієнта, забезпечуючи його правове супроводження, роз'яснення законодавчих норм та захист законних інтересів у ході переговорів.

Визначено, що подання клопотань, звернень і скарг є традиційним та дієвим механізмом реалізації права громадян на захист своїх прав і свобод у публічно-правових відносинах, де адвокат, виступаючи представником інтересів клієнта, має право подати відповідний документ, вимагати письмову, мотивовану відповідь від посадових або службових осіб для забезпечення прозорості і підзвітності їх професійної діяльності.

Виділено, що інформаційна допомога є одним із сучасних та ефективних інструментів, що сприяє реалізації адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини, та за участі адвоката полягає у наданні консультацій, організації публічних вебінарів, семінарів, тренінгів та інших інформаційних заходів, спрямованих на підвищення правової обізнаності громадян, а також на підтримку діяльності суб'єктів громадянського суспільства, які займаються захистом прав людини.

Розділ 3 «Сучасні тенденції удосконалення адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом» містить два підрозділи, у яких розкрито новітні напрямки вдосконалення діяльності адвоката як суб'єкта захисту прав і свобод людини.

У підрозділі 3.1 *«Критерії ефективності адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом»* розкрито проблемні аспекти забезпечення ефективності діяльності адвоката щодо захисту прав і свобод людини.

Визначено ефективність адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом як властивість діяльності адвоката, що визначає рівень пропорційного та справедливого відновлення або захисту порушених прав і свобод людини, що виявляється у здатності адвоката оптимально застосовувати можливості адміністративного, судового оскарження та інших адміністративно-правових засобів

захисту прав і свобод людини на основі принципів верховенства права, законності, юридичної результативності, процесуальної економії та дотримання балансу між приватним та публічним інтересом.

Виділено критерії ефективності адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом: 1) законність та легітимність захисної адвокатської діяльності (відповідність застосованих адвокатом засобів та способів захисту нормативно-правовим актам; узгодженість дій адвоката з принципом верховенства права; недопущення зловживання правом на захист чи порушення прав інших осіб тощо); 2) процесуально-організаційні критерії ефективності (своєчасність та безперервність надання правової допомоги; активність адвоката у процесуальних діях; інтенсивність використання процесуальних прав та інструментів адміністративного судочинства; дотримання принципу процесуальної економії тощо); 3) результативні критерії (вплив позиції адвоката на зміну адміністративного акту, рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень; здатність забезпечити відновлення порушеного права, компенсацію шкоди або запобігання повторним порушенням; співвідношення заявлених адвокатом вимог з їх задоволенням у суді); 4) професійні критерії (рівень знань адвоката у сфері національного та міжнародного права; грамотність складених процесуальних документів; дотримання професійно-етичних стандартів адвокатської діяльності); 5) критерії пропорційності (співмірність застосованих способів захисту з характером та наслідками порушення; забезпечення оптимального балансу між приватним і публічним інтересом; недопущення порушення прав третіх осіб при захисті клієнта); 6) соціально-превентивні критерії (здатність адвоката запобігти повторним порушенням прав людини з боку органів влади; сприяння формуванню довіри суспільства до правосуддя та адміністративної юстиції; участь адвоката у зміцненні демократичних стандартів захисту прав).

Зазначено, що судова практика України щодо визначення ефективності адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом має кілька особливостей, зокрема: новітній акцент судової позиції спрямований на забезпечення реальної участі адвоката захисту прав і свобод людини (враховується активність адвоката при реалізації усіх можливих адміністративних та процесуальних засобів захисту); інтеграція міжнародних стандартів у національне тлумачення захисту прав і свобод людини; підвищена увага до конфіденційності та якості адвокатської допомоги щодо захисту прав і свобод людини; посилюється зв'язок між ефективністю та допустимістю доказів.

У підрозділі 3.2 «Основні напрямки удосконалення адміністративно-правового регулювання механізму захисту прав людини адвокатом» сформовано авторські напрямки діяльності адвоката щодо захисту прав людини.

Запропоновано покращення контролю та моніторингу адвоката щодо діяльності органів влади шляхом встановлення обов'язкової участі адвокатів у консультативних органах при міністерствах (особливо юстиції, внутрішніх справ, соціалітики).

Окремим напрямком виділено можливість надання адвокатам права здійснювати незалежний моніторинг прав людини у місцях тримання військовополонених та цивільних осіб, у тісній координації з Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини.

Запропоновано посилення гарантій реалізації прав людини шляхом надання адвокату права ініціювати адміністративні перевірки у випадках масових чи системних порушень прав людини органами влади. Також запропоновано введення спеціальних адміністративних процедур для категорій осіб, найбільш вразливих у воєнний час (військовослужбовці, ветерани, внутрішньо переміщені особи, сім'ї загиблих), під час яких адвокати зможуть діяти як процесуальні фасилітатори для скорочення строків розгляду скарг.

Виділено важливість закріплення особливого статусу адвоката у справах проти рішень військових адміністрацій, де часто обмежуються права громадян (евакуація, реквізиція майна, мобілізація) та забезпечення спеціальних процедур контролю за правомірністю рішень військових адміністрацій, у яких адвокат має право ініціювати перевірку чи апеляцію до адміністративного суду у скороченому порядку.

Виділено необхідність більш активної гармонізації національних норм із практикою Євпропейського суду з прав людини, особливо у справах щодо доступу до правосуддя та ефективного засобу юридичного захисту та введення механізмів адвокатської участі у стратегічних справах, які мають вплив на загальні стандарти захисту прав людини.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації на основі аналізу теоретичних підходів до розуміння адміністративно-правового механізму, норм чинного національного та міжнародного законодавства у сфері захисту прав людини, та професійної практики адвокатів, визначено, охарактеризовано та запропоновано оптимізувати адміністративно-правовий механізм захисту прав і свобод людини адвокатом в Україні, зокрема:

1. Сформовано, що права і свободи людини, як об'єкт адміністративно-правового захисту – це сукупність гарантованих державою та міжнародними інституціями, фундаментальних суб'єктивних прав і свобод, що належать кожній особі від народження і становлять основу її правового статусу, є предметом особливої форми забезпечення з боку органів публічної влади та суспільства загалом, та об'єктом правозахисної діяльності як функціонального інструментарію застосування спеціальних судових, адміністративних процедур та інших адміністративно-правових засобів, які спрямовані на попередження порушень та відновлення порушених прав з метою забезпечення балансу між інтересами публічної влади та правами і свободами людини.

2. Розкрито адміністративно-правовий механізм захисту прав і свобод людини адвокатом як системно-організований комплекс юридичних засобів, способів, судових та адміністративних процедур і організаційно-правових інструментів, що функціонують у межах адміністративно-правової системи з метою забезпечення, реалізації, захисту та відновлення порушених прав і свобод особи у публічно-правових відносинах, який ґрунтується на нормах матеріального й процесуального адміністративного права та реалізується через діяльність передбачених законом

інституційних суб'єктів, серед яких, особливе місце займає діяльність адвоката як професійного суб'єкта правничої допомоги.

3. Зазначено, що публічно-правовий статус адвоката як суб'єкта захисту прав і свобод людини є юридично-закріпленим становищем, яке визначає його роль, функції, права, обов'язки та гарантії в системі публічних правовідносин, спрямованих на забезпечення реалізації і захисту прав і свобод громадян у взаємодії з органами державної влади та іншими публічними інститутами, який базується на нормах публічного права і відображає особливу функцію адвоката, як незалежного правозахисника інтересів особи та суб'єкта надання правової допомоги.

4. Визначено, що основними складовими нормативно-правового забезпечення захисту прав і свобод людини адвокатом в Україні є: – конституційно-правовий фундамент, який встановлює базові права і свободи людини, а також гарантує право на правову допомогу, зокрема професійну адвокатську підтримку; – законодавче регулювання адвокатської діяльності, що містить визначення статусу, функцій, прав та обов'язків адвоката, а також механізми забезпечення його незалежності та професійної етики; – процесуально-правові норми адміністративного та цивільного права, які встановлюють порядок участі адвоката в процедурах захисту прав і свобод людини, включно з адміністративним оскарженням, судовим розглядом та іншими формами юридичного захисту; – інше підзаконне регулювання, що конкретизує порядок застосування законів на практиці, регламентує процесуальні процедури, взаємодію адвокатів з органами державної влади та визначає стандарти адвокатської діяльності; – міжнародно-правові стандарти та норми, що інтегруються у вітчизняне законодавство і задають високі критерії захисту прав і свобод людини, зокрема положення Європейської конвенції з прав людини, резолюції та рекомендації міжнародних організацій.

5. З'ясовано специфіку адміністративного оскарження як форми захисту прав і свобод людини за участі адвоката, як кваліфікованого представника інтересів заявника, що в межах адміністративної процедури дотримується порядку складних процесуальних норм та технічних вимог для забезпечення балансу між публічною владою та правами громадян, виконує роль гаранта дотримання принципів рівності сторін та справедливості, реалізує інформаційно-просвітницьку функцію щодо надання розуміння заявникам можливостей захисту їхніх прав та свобод для сприяння підвищенню правової культури громадян, розширенню доступу до правосуддя та формуванню громадянського суспільства, де кожен може ефективно відстоювати свої права в умовах верховенства права.

6. Розкрито сутність судового оскарження рішень, дій або бездіяльності органів публічної адміністрації за участі адвоката, що є врегульованою законом процесуальною діяльністю особи (або її представника, зокрема, адвоката), та спрямована на відновлення порушених прав та інтересів шляхом подання адміністративного позову до суду щодо рішень, дій або бездіяльності суб'єктів владних повноважень, в результаті розгляду якого, адвокат забезпечує належну правову кваліфікацію дій публічної адміністрації, здійснює правове представництво, формує доказову базу, а також гарантує дотримання процесуальних прав особи.

7. До інших адміністративно-правових засобів захисту прав і свобод людини, що застосовуються адвокатом віднесено: – адвокатські запити, які є офіційним способом отримання інформації та документів від органів влади для перевірки законності їхніх дій; – медіацію, як альтернативний механізм вирішення спорів за участі нейтрального посередника, що забезпечує гнучке та ефективне врегулювання конфліктів без судового втручання; – подачу клопотань, звернень і скарг до посадових та службових органів державної влади та місцевого самоврядування; – ініціювання дисциплінарних або службових розслідувань щодо дій посадових осіб, які порушують права клієнта, із залученням відповідних контролюючих органів; – інформаційну підтримку та просвітницьку діяльність, які спрямовані на розвиток громадянського суспільства та підвищення правової культури через проведення публічних вебінарів, семінарів та інших заходів.

8. Виділено напрямки вдосконалення критеріїв ефективності адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом в Україні:

1) нормативна гармонізація та стандартизація критеріїв законності, своєчасності, результативності, пропорційності, доступності, конфіденційності, превентивності, виконуваності рішень тощо як обов'язкових мінімальних стандартів ефективності для адвокатської допомоги;

2) інкорпорація практики Європейського суду з прав людини у критерії допустимості доказів та оцінку адвокатської допомоги;

3) визначення процесуальних гарантій процедури захисту прав та свобод людини адвокатом (наприклад, забезпечення обов'язкового протоколу конфіденційної консультації до ключових процесуальних дій);

4) розширення можливостей доступної та якісної безоплатної правничої допомоги у сфері захисту прав та свобод людини, особливо для військових, людей з інвалідністю, неповнолітніх, вразливих груп населення;

5) покращення професійної компетентності адвокатів у сфері захисту прав та свобод людини шляхом інкорпорації обов'язкових CPD-модулів зі знань практики Європейського суду з прав людини, доказових стандартів, тактики клопотань тощо;

6) цифровізація процедур захисту прав та свобод людини адвокатом;

7) розвиток критерію пропорційності вимог до характеру порушення з інтенсивним використанням адвокатами альтернативних способи вирішення конфліктів та медіації;

8) оптимізація інституційної спроможності органів адвокатського самоврядування шляхом перезавантаження процедури стажування, активного надання рекомендацій щодо покращення захисту прав та свобод людини адвокатом тощо.

9. Сформовано напрямки вдосконалення адміністративно-правового регулювання механізму захисту прав людини адвокатом в Україні щодо покращення контролю та моніторингу адвоката за діяльністю органів влади, забезпечення статусу адвоката як гаранта публічного контролю у сфері прав та свобод людини, посилення гарантій реалізації прав людини, спрощення процедур адміністративного оскарження для категорій осіб, найбільш вразливих у воєнний час, реалізації військово-адміністративного захисту адвоката у справах проти рішень військових адміністрацій,

забезпечення прав людини у сферах соціального захисту та компенсацій, та покращення міжнародно-правової інтеграції стандартів захисту прав людини.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Валах О. В. Права і свободи людини як об'єкт адміністративно-правового захисту. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 469–473.
2. Валах О. В. Теоретичні підходи до розуміння адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом. *Право і суспільство*. 2023. № 5. С. 477–483.
3. Валах О. В. Судове оскарження рішень, дій або бездіяльності органів публічної адміністрації за участі адвоката. *KELM*. 2024. № 7(67). С. 358–361.
4. Валах О. В. Адміністративне оскарження як форма захисту прав і свобод людини за участі адвоката. *Право і суспільство*. 2025. № 2. С. 667–671.
5. Валах О. В. Сутність публічно-правового статусу адвоката як суб'єкта захисту прав і свобод людини. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 3. С. 178–182.
6. Валах О. В. Критерії ефективності адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 7. С. 305–308.
7. Валах О. В. Адміністративно-правові засоби захисту прав і свобод людини, що застосовуються адвокатом. *Правові новели*. 2025. № 25. С. 315–320.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Валах О. В. Сучасне розуміння прав і свобод людини як об'єкту адміністративно-правового захисту. *Взаємодія публічного та приватного права: сучасні проблеми та виклики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 21–22 лют. 2022 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2022. С. 39–41.
9. Валах О. В. Медіація як адміністративно-правовий засіб захисту прав і свобод людини, що застосовуються адвокатом. *Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 лют. 2024 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 59–61.
10. Валах О. В. Новітня роль адміністративного оскарження як форми захисту прав і свобод людини за участі адвоката. *Перспективні напрями розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18–19 лют. 2025 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–73.

АНОТАЦІЯ

Валах О. В. Адміністративно-правовий механізм захисту прав і свобод людини адвокатом. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2025.

У дисертації на основі аналізу теоретичних підходів до розуміння адміністративно-правового механізму, норм чинного національного та міжнародного законодавства у сфері захисту прав людини, та професійної практики адвокатів, визначено, охарактеризовано та запропоновано оптимізувати адміністративно-правовий механізм захисту прав і свобод людини адвокатом в Україні, зокрема:

Сформовано права і свободи людини, як об'єкт адміністративно-правового захисту. Розкрито адміністративно-правовий механізм захисту прав і свобод людини адвокатом як системно-організований комплекс юридичних засобів, способів, судових та адміністративних процедур і організаційно-правових інструментів, що функціонують у межах адміністративно-правової системи з метою забезпечення, реалізації, захисту та відновлення порушених прав і свобод особи у публічно-правових відносинах, який ґрунтується на нормах матеріального й процесуального адміністративного права та реалізується через діяльність передбачених законом інституційних суб'єктів, серед яких, особливе місце займає діяльність адвоката як професійного суб'єкта правничої допомоги.

Визначено публічно-правовий статус адвоката як суб'єкта захисту прав і свобод людини. Проаналізовано нормативно-правове забезпечення захисту прав і свобод людини адвокатом в Україні.

З'ясовано специфіку адміністративного оскарження як форми захисту прав і свобод людини за участі адвоката. Розкрито сутність судового оскарження рішень, дій або бездіяльності органів публічної адміністрації за участі адвоката. Визначено інші адміністративно-правові засоби захисту прав і свобод людини, що застосовуються адвокатом.

Виділено напрямки вдосконалення критеріїв ефективності адміністративно-правового механізму захисту прав і свобод людини адвокатом в Україні. Сформовано напрямки вдосконалення адміністративно-правового регулювання механізму захисту прав людини адвокатом в Україні щодо покращення контролю та моніторингу адвоката за діяльністю органів влади, забезпечення статусу адвоката як гаранта публічного контролю у сфері прав та свобод людини, посилення гарантій реалізації прав людини, спрощення процедур адміністративного оскарження для категорій осіб, найбільш вразливих у воєнний час, реалізації військово-адміністративного захисту адвоката у справах проти рішень військових адміністрацій, забезпечення прав людини у сферах соціального захисту та компенсацій, та покращення міжнародно-правової інтеграції стандартів захисту прав людини.

Ключові слова: адвокат, адміністративне оскарження, адміністративно-правове регулювання, адміністративно-правовий механізм, гарантії, захист, контроль, контроль, права, свободи, публічні правовідносини.

SUMMARY

Valakh O. Administrative and legal mechanism for the protection of human rights and freedoms by a lawyer. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for obtaining a scientific degree of candidate of juridical science in specialty 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2025.

The dissertation, based on the analysis of theoretical approaches to understanding the administrative-legal mechanism, the norms of current national and international legislation in the field of human rights protection, and the professional practice of lawyers, defines, characterizes and proposes to optimize the administrative-legal mechanism for the protection of human rights and freedoms by a lawyer in Ukraine, in particular: Human rights and freedoms are formed as an object of administrative-legal protection. The administrative-legal mechanism for the protection of human rights and freedoms by a lawyer is revealed as a system-organized complex of legal means, methods, judicial and administrative procedures and organizational-legal instruments that function within the administrative-legal system in order to ensure, implement, protect and restore violated rights and freedoms of a person in public legal relations, which is based on the norms of substantive and procedural administrative law and is implemented through the activities of institutional entities provided for by law, among which the activities of a lawyer as a professional entity of legal aid occupy a special place.

The public-legal status of a lawyer as a subject of protection of human rights and freedoms is determined. The regulatory and legal support for the protection of human rights and freedoms by a lawyer in Ukraine is analyzed. The specifics of administrative appeal as a form of protection of human rights and freedoms with the participation of a lawyer are clarified. The essence of judicial appeal of decisions, actions or inaction of public administration bodies with the participation of a lawyer is revealed. Other administrative-legal means of protection of human rights and freedoms used by a lawyer are determined.

The directions for improving the criteria for the effectiveness of the administrative-legal mechanism for the protection of human rights and freedoms by a lawyer in Ukraine have been identified. The directions for improving the administrative-legal regulation of the mechanism for the protection of human rights by a lawyer in Ukraine have been formed in terms of improving the lawyer's control and monitoring of the activities of government bodies, ensuring the status of a lawyer as a guarantor of public control in the field of human rights and freedoms, strengthening guarantees for the implementation of human rights, simplifying administrative appeal procedures for categories of persons most vulnerable in wartime, implementing military-administrative protection of a lawyer in cases against decisions of military administrations, ensuring human rights in the areas of social protection and compensation, and improving the international legal integration of human rights protection standards.

Keywords: lawyer, administrative appeal, administrative-legal regulation, administrative-legal mechanism, guarantees, protection, control, supervision, rights, freedoms, public legal relations.